De mythe van 'Made in Europe'

Kleding-arbeidsters uitgebuit in Europese sweatshops

December 2017

Inleiding

Als er op het label van je kledingstuk 'Made in Europe' staat, wat denk je dan?

Waarschijnlijk dat de kleding onder goede omstandigheden is gemaakt. Dat kledingarbeidsters een fatsoenlijk loon betaald krijgen voor het werk dat ze doen en dat ze in een veilige fabriek werken. Helaas is dat niet het geval. Eerder onderzoek van onze internationale partners[1] toonde al aan dat de lonen in landen als Bosnië-Herzegovina, Macedonië en Roemenië laag zijn, de werkdruk hoog is en intimidatie regelmatig voorkomt. Recent onderzoek[2] naar de regio laat zien dat de arbeidsomstandigheden weinig verbeterd zijn en lonen nog steeds veel te laag zijn om van te leven. Uitbuiting gebeurt niet alleen ver weg in landen als Bangladesh, China of India maar ook dichtbij huis, in Europese sweatshops. In deze publicatie zetten we een aantal feiten over de regio op een rij.

Loon naar werken

Leefbaar loon
Een ‘leefbaar loon’ betekent een inkomen dat voldoende is om te voorzien in de basisbehoeften van een gezin (twee volwassenen en twee kinderen). Onder deze basisbehoeften verstaan wij voldoende voedsel, kleding, huisvesting, onderwijs en gezondheidszorg. Daarnaast is het noodzakelijk dat men kan sparen omdat collectieve voorzieningen bij werkloosheid of arbeidsongeschiktheid en pensioenvoorzieningen in veel landen ontbreken.
Het leefbaar loon is vastgesteld op basis van de methodiek van de Asia Floor Wage, aangevuld met surveys onder arbeidsters. Zie voor meer informatie: asia.floorwage.org

Minimumloon
Het wettelijk minimumloon is het loon voor de sector dat de overheid van een land vaststelt. In veel landen waar kleding wordt geproduceerd is het (wettelijk) minimumloon niet hetzelfde als een leefbaar loon. Het minimumloon is vaak niet genoeg om van rond te komen en mensen moeten op allerlei andere manieren zien te overleven. In sommige gevallen ontvangen arbeidsters zelfs minder salaris dan waar zij wettelijk recht op hebben.

Armoedegrens
De armoedegrens is het absolute minimum dat iemand nodig heeft om te overleven. Komt het inkomen onder deze grens dan komt de gezondheid in gevaar door een gebrek aan (gezond) voedsel, medische behandelingen of andere basisbehoeften.
Dit rapport hanteert de armoedegrens zoals gedefinieerd door het Europees Comité van Sociale Rechten (European Committee of Social Rights). Deze wordt berekend op basis van 50% van het gemiddelde loon in een land.

In Oost-Europa passen arbeidsters verschillende strategieën toe om te overleven en te compenseren voor het enorm lage loon. Veel arbeidsters hebben hoge schulden, zij sluiten leningen af met flinke rentes (15-20%). Ook werken veel mensen op het land om hun eigen eten te verbouwen buiten de toch al lange werkdagen.

Merken

Deze publicatie is een samenvatting en vertaling van internationale rapporten van partners uit ons netwerk.

Het overzicht van merken per land is niet compleet, maar slechts een greep uit de merken die in dit land geproduceerd worden. De lijst is samengesteld op basis van openbaar beschikbare informatie van merken, websites van kledingfabrieken en uit onderzoek van internationale partners. Daarbij is gezocht op welke Nederlandse merken actief zijn in Oost-Europa. De feiten en quotes van arbeidsters zijn exemplarisch voor de werkomstandigheden binnen de kledingindustrie in dat land en zijn niet direct te herleiden tot de kledingmerken die op die pagina genoemd worden. Merken als Coolcat, Zeeman, Primark, Hema, Mango, Zara, Miss Etam, The Sting, America Today en M&S mode communiceren helaas niet openlijk over hun productielocaties waardoor wij niet of nauwelijks konden achterhalen in welke landen zij kleding laten maken.

Zolang merken het tegendeel niet bewijzen, is het aannemelijk dat hun kleding onder dezelfde omstandigheden gemaakt worden.

Kledingmerken hebben de kans gekregen om voor publicatie te reageren op ons onderzoek en feitelijke onjuistheden te verhelderen. In reactie op het rapport geven America Today, Coolcat en M&S mode aan dat zij niet in de regio produceren. Zij hebben echter geen leverancierslijst aangeleverd op basis waarvan wij dit kunnen bevestigen. Zeeman geeft aan niet in Europa te produceren terwijl het jaarverslag stelt dat 24,9% van de leveranciers in Europa gevestigd zijn. Hema en Mart Visser hebben geen data aangeleverd ter verificatie. Hema zegt niet te produceren in Georgië maar wordt wel als klant genoemd bij een fabriek in dat land. Het logo van Mart Visser is herkend door arbeiders in een fabriek in Oekraine. Tot twee jaar geleden produceerde Mart Visser voor de V&D, onder die vlag produceerden zij in dit land. Na een doorstart onder het eigen label produceert Mart Visser volgens eigen zeggen niet meer in Oekraïne.

Een aantal merken zet stappen in de goede richting door zich aan te sluiten bij Fair Wear Foundation (Expresso, Claudia Sträter en Suit Supply) of door de lijst van fabrieken waar zij kleding laten maken online te zetten (Adidas, C&A, Esprit en H&M). Dit wil nog niet zeggen dat kleding van deze merken altijd onder goede werkomstandigheden wordt gemaakt.

Bron van inkomsten

In de meeste landen in Oost-Europa is de kledingindustrie (een van) de belangrijkste bron van inkomsten[3].

De regio heeft een strategische rol in de productie van snelle en kleine orders voor landen als Italië, Duitsland en Nederland. Vanwege de korte afstand tot Nederland, zijn de leveringstijden een stuk korter dan levering uit fabrieken in Azië. Daarnaast is kwaliteit een belangrijk kenmerk van kleding uit deze regio. Luxemerken bestellen vaak kleding in Oost-Europa. Ook veel werkkleding komt uit deze regio. Voor werkkleding is specifieke kennis vereist op het gebied van bijvoorbeeld brandveiligheid of waterdichtheid en die is in deze fabrieken aanwezig.

Andere opvallende kenmerken van de kledingindustrie in deze regio zijn:

- De kledingindustrie is één van de slechts betaalde industrieën.
- Het wettelijk minimumloon is niet genoeg om van te leven.
- Regelmatig ontvangen kledingarbeidsters zelfs minder dan het wettelijke minimumloon.
- Vakbonden zijn heel erg zwak. Hierdoor is er voor collectieve onderhandelingen voor verbeteringen zo goed als geen sprake.
- Ondanks dat een aantal landen wel arbeidswetten heeft, hebben de zwakste staten van Europa niet altijd de capaciteit om hun eigen arbeidswetten op te volgen.

12 landen in Oost Europa

Bulgarije (1)
Bosnië-Herzegovina (2)
Kroatië (3)
Georgië (4)
Hongarije (5)
Macedonië (6)
Moldavië (7)
Roemenië (8)
Servië (9)
Slowakije (10)
Oekranië (11)
Polen (12)

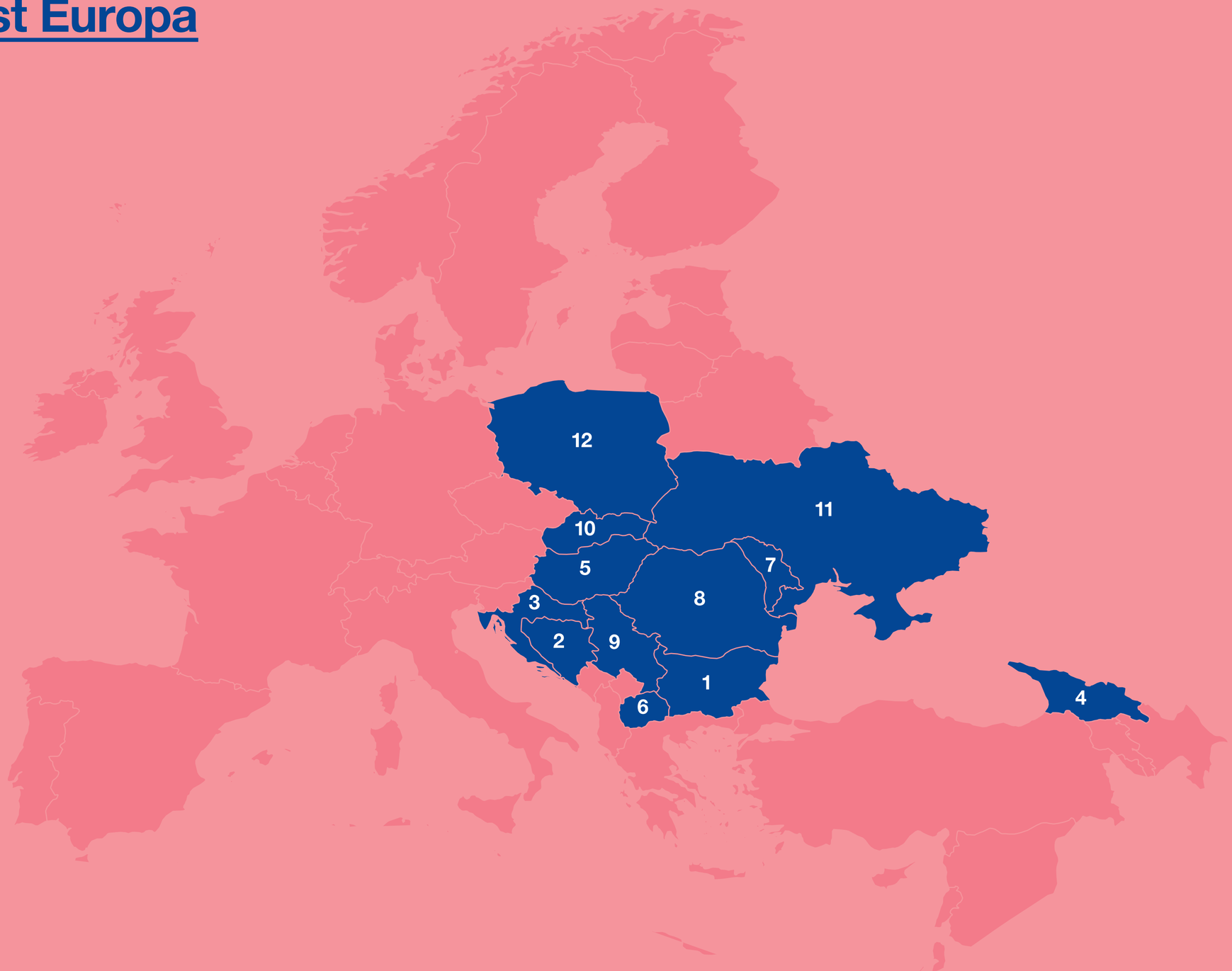

Bulgarije

“Gisteravond werd ik gebeld door mijn leidinggevende om een spoed bestelling af te maken. Ik werkte van 19.00 tot 22.00 en kreeg geen overuren betaald, gewoon dezelfde vergoeding als altijd: 0,50 tot 0,60 cent per uur. Ik heb geen contract en geen verzekering.”

“Eigenlijk ben ik econoom van beroep maar door het gebrek aan banen moet ik kleding naaien.”

LID

200.000

ARBEIDSTERS

ESPRIT ZARA WE MEXX claudia sträter H&M

€ 183[4]

MINIMUMLOON PER MAAND

€ 204[5]

ARMOEDEGRENS

€ 1021[6]

LEEFBAAR LOON PER MAAND

OPVALLENDE FEITEN

In enkele gevallen komt het voor dat arbeidsters aangeven wel 108 uur per week te werken. Wettelijk is bepaald dat ze 20 uur per week mogen overwerken en is dit in strijd met internationale verdragen.

Bosnië-Herzegovina

“80% Van de arbeiders heeft een diploma van het voortgezet onderwijs. Door gebrek aan werkgelegenheid zijn wij gedwongen onder ons niveau te werken.”

60.000

ARBEIDSTERS

€ 202[4]

MINIMUMLOON PER MAAND

€ 214[7]

ARMOEDEGRENS

€ 859[6]

LEEFBAAR LOON PER MAAND

EU

POTENTIEEL KANDIDAAT LID

OPVALLENDE FEITEN

Sommige arbeidsters geven aan dat straf en boetes (tot wel 10% van het salaris) gebruikelijk zijn als een fout wordt gemaakt of een probleem ontstaat tijdens de productie. Hoge boetes (25% van het salaris) worden uitgedeeld wanneer iemand zich ziek meldt.

Kroatië

“Het enige dat ik wil van het bedrijf is een hoger salaris. Ik denk dat we wel meer mogen verdienen voor wat we doen.”

45.000

ARBEIDSTERS

BOSS HUGO BOSS · GIORGIO ARMANI · VERSACE · UNITED COLORS OF BENETTON.

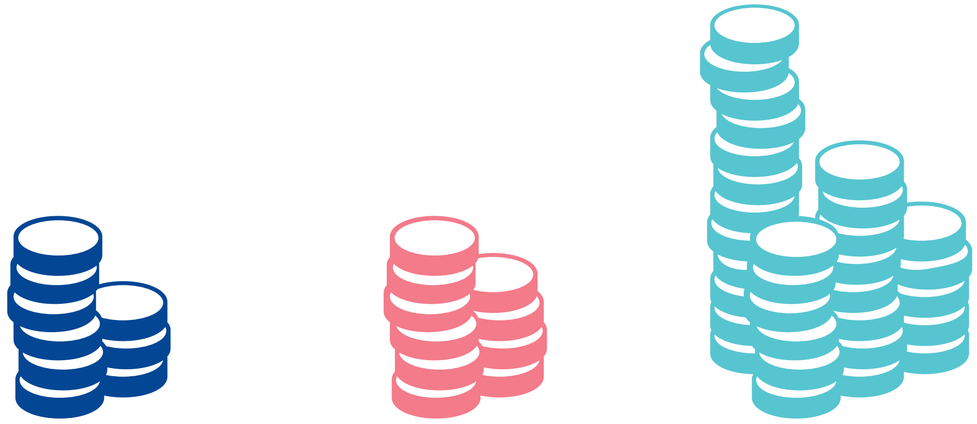

€349[4]

MINIMUMLOON PER MAAND

€363[5]

ARMOEDEGRENS

€881[6]

LEEFBAAR LOON PER MAAND

EU

LID

OPVALLENDE FEITEN

Gemiddeld werken arbeidsters zo’n 42 uur per week. Er is geen wetgeving rondom uitbetaling van overuren, dit wordt overgelaten aan onderhandeling tussen fabrieksmanagement en kledingarbeidster.

Georgië

“In tegenstelling tot andere landen heeft Georgië: geen arbeidswet, geen arbeidsinspectie en geen verplichte sociale zekerheid. Voorbeeld uit een fabriek: om naar het toilet te gaan, of überhaupt op te staan moet eerst toestemming gevraagd worden.”

EU

GEEN LID

30.000

ARBEIDSTERS

HEMA

MANGO

ZARA

NIET VASTGESTELD

MINIMUMLOON PER MAAND

€ 163[5]

ARMOEDEGRENS

€ 462[6]

LEEFBAAR LOON PER MAAND

OPVALLENDE FEITEN

In het land bestaat geen wettelijk minimumloon voor de sector. Het minimumloon voor de publieke sector is €46. Het minimumloon is voor het laatst aangepast in 1999.

Hongarije

“We verdienen nu slechts genoeg geld om de elektriciteitsrekening te betalen, meer inkomen hebben we niet.”

40.000
ARBEIDSTERS

GUCCI claudia sträter
next TOMMY HILFIGER
STELLA McCARTNEY

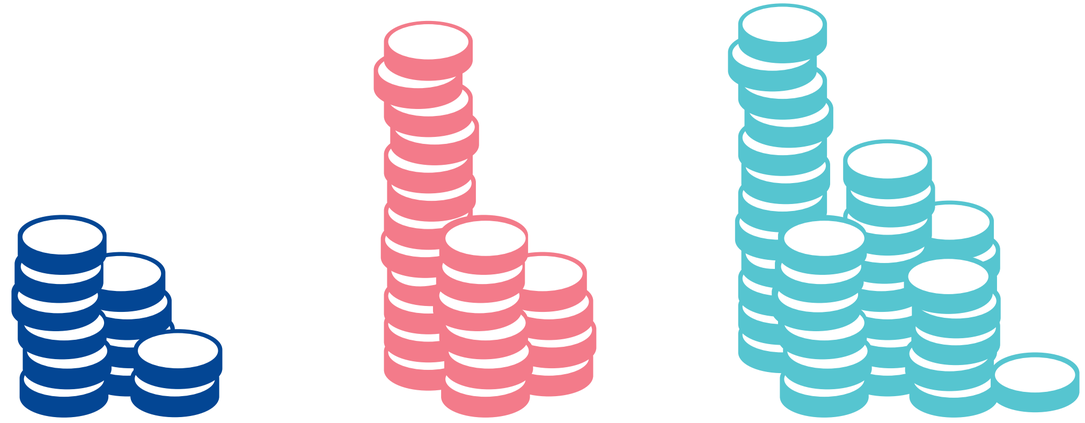

€ 236[4]
MINIMUMLOON PER MAAND

€ 510[8]
ARMOEDEGRENS

€ 1089[6]
LEEFBAAR LOON PER MAAND

EU
LID

OPVALLENDE FEITEN

Een gebrek aan airconditioning is in veel fabrieken een probleem. Mensen werken in fabrieken waar het 35-42 graden wordt op een gemiddelde zomerdag.

Macedonië

“Moet ik de elektriciteitsrekening betalen of nieuwe kleren voor mijn kinderen? Of het uitgeven aan iets anders? Wij hebben geluk dat we een klein stuk land hebben waar we eten voor onszelf kunnen verbouwen.”

EU

KANDIDAAT LID

80.000

ARBEIDSTERS

EXPRESSO

MEXX

SUIT supply

€ 196[4]

MINIMUMLOON PER MAAND

€ 183[7]

ARMOEDEGRENS

€ 799[6]

LEEFBAAR LOON PER MAAND

OPVALLENDE FEITEN

Volgens de officiële statistieken van Macedonië kan 38% van de bevolking hun basisvoorzieningen, huur en bankkosten niet betalen.

Moldavië

“Ik kan mijzelf niet onderhouden van alleen mijn eigen salaris. Onze ouders, die op het platteland wonen, sturen ons elke maand eten.”

80.000

ARBEIDSTERS

C&A

GIORGIO ARMANI

PRIMARK®

€84[4]

MINIMUMLOON PER MAAND

€102[5]

ARMOEDEGRENS

€338[6]

LEEFBAAR LOON PER MAAND

EU

GEEN LID

OPVALLENDE FEITEN

Gemiddeld werken arbeidsters 60 uur per week.

Roemenië

“Het is moeilijk om verlof te krijgen. Zelfs als een arts een briefje schrijft krijg je geen vrij van de fabriek.”

600.000

ARBEIDSTERS

ZARA H&M WE claudia sträter ESPRIT

€ 232[4]

MINIMUMLOON PER MAAND

€ 138[7]

ARMOEDEGRENS

€ 696[6]

LEEFBAAR LOON PER MAAND

EU

LID

OPVALLENDE FEITEN

Gemiddeld werken arbeidsters 54 uur per week. Een voorbeeld uit één fabriek: overuren verschenen niet op de loonstrook en werden contant uitbetaald.

Servië

“Ik zei tegen de fabrieksmanager dat ik niet kan ademen bij deze machine. Het is al boven de dertig graden en naast deze machine is het nog veel warmer. Nadat ik dit had gezegd pakte zij de uitlaatpijp, richtte deze op mijn gezicht waarop ze zei dat ik er mee moest dealen omdat er genoeg anderen zijn om mij te vervangen.”

EU

KANDIDAAT LID

100.000

ARBEIDSTERS

GIORGIO ARMANI MANGO

VERSACE BURBERRY®

VERO MODA®

€ 198[4]

MINIMUMLOON PER MAAND

€ 256[9]

ARMOEDEGRENS

€ 652[6]

LEEFBAAR LOON PER MAAND

OPVALLENDE FEITEN

In één fabriek instrueerde management de werknemers om een luier te dragen zodat zij geen plaspauzes hoefden te nemen.

Slowakije

“De bazen komen uit Duitsland en Oostenrijk. Je zal geen verandering bij hun bereiken. De opper-dictators.”

50.000

ARBEIDSTERS

€ 374[4]

MINIMUMLOON PER MAAND

€ 390[7]

ARMOEDEGRENS

€ 1360[6]

LEEFBAAR LOON PER MAAND

EU

LID

OPVALLENDE FEITEN

Sommige arbeidsters geven aan dat zij een bonus ontvangen als zij zich niet ziek melden. In één fabriek was dat 4% van het salaris, in een andere fabriek een vast bedrag van 30 euro.

Oekraïne

“Elke maand betaalt mijn gezin €86 aan elektriciteit en water. Ik zou willen dat ik een hoger loon ontving. Nu, zie je, heb ik geen tanden. Er zijn tijden dat we niks te eten hebben. Ik zou ook graag een koelkast willen hebben.”

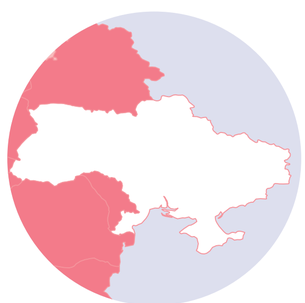

EU

GEEN LID

75.000

ARBEIDSTERS

Peek & Cloppenburg
Steps TOPSHOP
MARTVISSER

€89[4]

MINIMUMLOON PER MAAND

€139[5]

ARMOEDEGRENS

€477[6]

LEEFBAAR LOON PER MAAND

OPVALLENDE FEITEN

Één op de drie arbeidsters ontvangt minder dan het wettelijk minimumloon
In een survey in 2015 geeft 43% van de Oekraïners aan dat hun inkomen net genoeg is om eten van te kopen. In 2016 gaf 18.5% aan dat hun inkomen niet eens genoeg is om voldoende te kunnen eten.

Polen

“Een vakbond zou handig zijn. We worden slecht behandeld. We hebben geen stem, we hebben niks te zeggen. Er zijn hier mensen die al 12 of 13 jaar voor de fabriek werken maar niemand luistert naar ze.”

130.000

ARBEIDSTERS

TRIUMPH WE C&A SUIT supply

€ 338[4]

MINIMUMLOON PER MAAND

€ 327[7]

ARMOEDEGRENS

€ 988[6]

LEEFBAAR LOON PER MAAND

EU

LID

Wat merken kunnen doen

Kledingmerken zijn medeverantwoordelijk voor de arbeidsomstandigheden waaronder hun producten gemaakt worden.

Bedrijven dienen mensenrechten te respecteren in de gehele productieketen. Zij zijn hiertoe gebonden door internationale verdragen[10]. Kledingmerken moeten hun leveranciers aansporen om arbeidsomstandigheden te verbeteren en lonen te verhogen door onder andere:

Zorg dat fabrieken een leefbaar loon betalen

- Een leefbaar loon onderschrijven in hun gedragscode en vervolgens een concreet, meetbaar en tijdsgebonden stappenplan maken om te zorgen dat lonen worden verhoogd.
- Ruimte maken voor een leefbaar loon in de inkoopprijs die het merk voor de kleding betaalt.
- Als onmiddellijke tussenstap het loon van kledingarbeidsters op 60%[11] van het nationaal gemiddelde loon zetten[12].
  Vervolgens moet het verhoogd worden naar een leefbaar loon.

Wees transparant

- Rapporteren over wat zij doen om arbeidsomstandigheden te verbeteren en lonen te verhogen door publicatie van werkplannen en voortgangsrapportages.
- Bekend te maken in welke fabrieken kleding wordt gemaakt en onder welke omstandigheden.
- Publiekelijk communiceren over de klachten die binnenkomen over de arbeidsomstandigheden in fabrieken. Maak duidelijk wat het probleem was, hoe dit is opgelost en wat wordt gedaan om soortgelijke situaties in de toekomst te voorkomen.

Maak arbeidsters bewust van hun rechten

- Concrete afspraken maken met leveranciers om te zorgen dat arbeiders op de hoogte zijn van rechten en dat zij zich kunnen organiseren.
- Zorg voor een goed, lokaal klachtenmechanisme waar arbeidsters terecht kunnen als hun rechten worden geschonden. Werk nauw samen met leveranciers, lokale NGO's en vakbonden om klachten op te volgen en op te lossen.

Doe betere controles

- Praat buiten de werkplaats en op basis van anonimiteit met arbeidsters, zodat ook hun kant van het verhaal aan bod komt. Betrek hierbij lokale organisaties en vakbonden die het vertrouwen van kledingarbeidsters hebben.
- Inspecties laten controleren via onafhankelijke organisaties (zoals Fair Wear Foundation).

Wat de politiek kan doen

Ook de politiek heeft een rol in het verbeteren van arbeidsomstandigheden. Door middel van wet- en regelgeving kan zij het beleid van bedrijven beïnvloeden. De politiek moet strenger toezien op het naleven van internationale mensenrechtenverdragen door bedrijven en overheden.

Leefbaar loon hoog op de politieke agenda te zetten

- De afspraken die de Nederlandse overheid met kledingmerken heeft gemaakt via het Convenant Duurzame Kleding moeten omgezet worden in concrete, duurzame en meetbare acties op het gebied van leefbaar loon.
- Het ministerie van Buitenlandse Zaken moet – i.s.m. andere Europese lidstaten en de Europese Commissie – in Oost-Europese landen waar kleding wordt geproduceerd voor de Nederlandse markt, de lokale overheden aan sporen om het wettelijk minimum loon op te hogen naar een leefbaar loon en erop toezien dat fabrieken ook daadwerkelijk deze lonen gaan uitbetalen.

Wetgeving voor Due Diligence en transparantie

- Om hun keten in kaart te brengen en te weten wat er speelt in de keten moeten kledingmerken verplicht worden gesteld preventief Due Diligence uit te voeren; met gepaste zorgvuldigheid hun keten onderzoeken op misstanden en risico's in kaart brengen.
- Om te kunnen controleren of kledingmerken ook daadwerkelijk verbeteringen doorvoeren op het gebied van een leefbaar loon en arbeidsomstandigheden moeten kledingmerken verplicht worden gesteld te rapporteren over hun bevindingen in de keten (Due Diligence) en de verbeteringen die zijn doorgevoerd. Daarbij is het belangrijk dat ook de productielocaties openbaar gemaakt worden, zodat misstanden in fabrieken met kledingmerken besproken kunnen worden.
- Consumenten hebben het recht te weten waar hun kleding wordt gemaakt. Kledingmerken moeten daarom verplicht gesteld worden hun kleding labels te voorzien van een code, waarmee de consument kan checken onder welke omstandigheden het kledingstuk is gemaakt.

Wat consumenten kunnen doen

Consumenten hebben meer macht dan zij vaak denken en kunnen dan ook van grote invloed zijn op het beleid van kledingmerken.

Elke stem van een consument telt en is een duidelijk signaal dat arbeidsomstandigheden dringend moeten verbeteren.

- Als consument kun je aan je favoriete merk vragen stellen over waar ze produceren en of ze de kledingarbeidsters een leefbaar loon betalen. Op de website van Schone Kleren Campagne vind je een voorbeeldmail die je naar het merk kunt sturen.
- Shout out!: Als klant ben jij koning(in) en is jouw wil wet! Vertel je favoriete merk dat je alleen nog kleding wilt kopen die onder goede arbeidsomstandigheden is gemaakt. Dat kun je doen door je favoriete merk te taggen op je eigen social media. Bijvoorbeeld @favorietemerk is jullie kleding #madeineurope? Of ik wil graag #schonekleren kopen of #GoTransparent zodat ik kan checken of de arbeidsomstandigheden oké zijn!
- Laat je stem horen: Wanneer je een kledingstuk koopt waarvan je niet weet hoe het is gemaakt en ze je dat in de winkel niet kunnen vertellen, vul dan onze vragenkaart in en geef die af in de winkel.
- Geen enkel merk kan 100% garanties geven of hun merk schoon wordt gemaakt maar er zijn merken die goede stappen zetten richting verbetering. Dat zijn bijvoorbeeld merken die lid zijn van Fair Wear Foundation en merken die hoog scoren op Rank A Brand. Check onze website voor meer shoptips.
- Doe mee met SKC: Schrijf je in voor onze nieuwsbrief en ontvang informatie over wat jij kunt doen om de mensen die jouw kleding maken te helpen.

Eindnoten

[1] *Stiched Up* (2014) en *Labour on a Shoesting* (2016)

[2] *Landenprofielen Oekraïne, Hongarije en Servië* (2017)

[3] Dit geldt voor Albanië, Bulgarije, Bosnië-Herzegovina, Kroatië, Georgië, Macedonië, Moldavië, Polen, Roemenië, Servië, Slowakije, Oekraïne.

[4] Europe's sweatshops: The Results of CCC's Most Recent Researches in Central, East and South East Europe.

[5] Op basis van cijfers uit: *Stiched Up* (2014)

[6] Het leefbaar loon is vastgesteld op basis van de methodiek van de Asia Floor Wage, aangevuld met surveys onder arbeidsters. Zie voor meer informatie: asia.floorwage.org

[7] Op basis van cijfers uit: *Labour on a Shoestring* (2016)

[8] Voor een gezin van twee volwassenen en twee kinderen. Voor een éénpersoons gezin is de armoedegrens €243. Uit: *country profile Hongarije* (2017)

[9] Dit is de armoedegrens voor een gezin van twee volwassenen en twee kinderen. Uit: *country profile Servië* (2017)

[10] *OECD Guidelines for Multinational Enterprises and the UN Guiding Principles on Business and Human Rights.*

[11] 60% van het gemiddelde loon wordt gezien als het minimale bedrag dat nodig is om in basisbehoefte te voorzien. Dit is geen berekening van een leefbaar loon.

[12] Zonder overuren en bonussen.

Schone Kleren Campagne

Clean Clothes Campaign

schonekleren.nl schonekleren schonekleren

©2017